

Vejen frem i en åndelig forvirret tid

Børge Haahr Andersen, rektor på Dansk Bibel-Institut. 2016.

Forkyndelsen og teologien skal gerne følge en sund kurs frem mod målet. Hvordan skal vi håndtere inspirationen fra ikke-lutherske forkyndere, fx Tim Keller, hvis vi gerne vil holde fast i en luthersk grundforståelse?

I min ungdom mødte jeg ved en halkampagne i Skjern Jesusfolket. Det var en kristen aflægger af hippiebevægelsen. De havde vasket tavlen ren og var gået bag om alle de kristne kirkesamfund og ville kun leve efter Ny Testamente, påstod de.

Derfor levede de ejendomsløst og i kollektiver, sådan som de første kristne gjorde. Jeg blev dybt berørt af deres tro og vidnesbyrd, ligesom jeg blev det af David Wilkerson, Nicky Cruz, Broder Andreas, Maria-søstrene og den bølge fra den store verden, som oversvømmede Danmark gennem halkampaner og bøger, og som gjorde et dybt indtryk på de missionsfolk, som samledes om dem.

I dag kan jeg se, at alle klassiske reformerte kirkesamfund var repræsenterede, selv om mange af dem ikke ville puttes i en bås, men bare kaldte sig kristne og havde Bibelen som grundlag.

Der var baptisterne, som med stærke ord talte om troendes dåb og vigtigheden af at overgive sig helt til Herren. Der var metodisterne, som sondrede mellem genfødselsoplevelsen og helliggørelseserfaringen og mente, der var to slags kristne. Der var pinsevennerne og karismatikerne, der knyttede *den anden velsignelse* sammen med udrustningen til at tale i tunger og helbrede syge.

Nogle var reformerte med Calvin som lærerfader og betonedede, at nogle mennesker fra evighed er udvalgt til frelse, mens andre er udvalgt til fortabelse. Andre fulgte Arminius, som lærte, at alle mennesker har en fri vilje, og at Gud i kaldelsesøjeblikket sætter mennesket fri til at tilslutte sig Guds nåde.

I min ungdom skulle man bevæge sig til et møde eller købe en bog for at få del i denne påvirkning. I dag skal der kun et par klik til på internettet, før man sidder ved de store prædikanters fødder. Mens de lokale prædikanter måske er middelmådige og småkedelige, er de internationale prædikanter fremragende formidlere med stor gennemslagskraft.

Man kan diskutere, om det er sundt eller usundt, at en teologisk student i dag knap nok kan støvsuge eller cykle en tur, uden at han eller hun skal lytte til en prædiken af Tim Keller, John Piper eller andre store prædikanter, der oftest taler engelsk og er fra en ikke-luthersk baggrund.

Jeg vil gerne give diskussionen en anden vinkel og spørge, hvordan vi opdrager en ungdoms- og voksengeneration af kristne til at håndtere, at alle evangeliske kirkesamfund kun er få klik væk, og at deres bøger oversættes og udbredes i stor målestok. Hvordan skal vi forholde os til det, hvis vi fortsat ønsker at fastholde en luthersk grundforståelse? Herom handler det følgende.

Forskel på luthersk og katolsk

Først vil vi se på, hvad det særlige ved den lutherske forståelse er i forhold til andre kirker.

Når Luthers tro og forkyndelse fik så stor gennemslagskraft i mødet med en massiv politisk og religiøs størrelse som den *katolske* kirke, skyldes det mange ting. Jeg vil især nævne to.

For det første havde Luther en klar og enkel skriftbegrundelse og kunne dokumentere med talrige citater, at et menneske frikendes for Guds domstol ved tro og ikke ved nogen gerning. Den skriftbegrundelse, som var

knyttet til Luthers prædikener, forelæsninger og bøger, oplevede samtiden enkel og overbevisende - på samme måde, som den vestlige verden senere blev overbevist af fysikere og astronomer om, at jorden var rund som en kugle og ikke flad. Argumentation var ret og slet indlysende og overbevisende.

Det andet element i Luthers tro og forkyndelse var, at Luther kunne skildre sin egen grunderfaring i mødet med Guds ord i lov og evangelium på en måde, sådan at andre kunne genkende deres egen erfaring.

Det, som startede med syv års troskrise hos Luther, blev en livslang resurse for ham, når han adresserede lov og evangelium til andre. Ikke mindst var det genkendeligt for den, som havde en vågen samvittighed og havde levet med en permanent uro i mødet med kirkens tro og forkyndelse.

Luthers ven, Melancthon, siger det på den måde, at mennesket kun forstår læren om retfærdiggørelsen ved tro ud fra samvittighedens kamp, og at læren herom aldrig kan løsrydes fra denne kamp.

Det er altså både det indlysende og overbevisende ved selve skriftargumentationen og genkendeligheden i grunderfaringen i samvittigheden af mødet med Gud i loven og evangeliet, som skabte den lutherske kirke. Det er stadig det egentlige pulsslag, hvis vi skal vurdere, hvad der er vejen frem i en forvirret tid.

Forskel på lutherske og andre evangeliske kirker

I forholdet mellem de lutherske og andre *evangeliske* kirker er der både en række ligheder og forskelle.

De evangeliske kirker i dag er som nævnt indbyrdes vidt forskellige og delt i en række kirkesamfund. Alligevel har de den fællesnævner med de lutherske kirker, at de fastholder, at *ordet alene* er norm for kirken og den kristne, at *nåden alene* er frelsens grundlag, og at *troen alene* er det, der åbner himlen og frikender os for Guds domstol.

Der er tre betydningsfulde ting, som adskiller den lutherske kirke fra de øvrige evangeliske kirker, deres indbyrdes forskelle til trods.

Det første er, om Gud gør to gerninger eller blot én gerning gennem sit ord. Andre evangeliske kirke kan også tale om lov og evangelium, men dialektikken, modsætningen mellem lovens og evangeliets gerning, er betonet i den lutherske tradition.

Loven er mødet med Gud i hans anklage og dom, evangeliet er mødet med Gud i hans nåde og frifindelse. Luther betragtede lovens anklagende funktion som den vigtigste, mens Calvin og de øvrige reformerte så på lovens vejledende funktion som den vigtigste. Dette giver et andet afsæt for forkyndelse og sjælesorg og et andet udgangspunkt for troserfaring.

Den anden forskel er synet på nådemidlerne. Ifølge Luther får vi troen rakt gennem nådemidlerne. Ordet i forkyndelsen, dåben og nadveren informerer og forklarer ikke blot, men meddeler og uddeler Kristus til den, der hører. Også den vantro møder Kristus i nådemidlerne, men til dom og ikke frelse.

De reformerte vil også betone ordets virkemiddel, men mener, at den udløsende kraft ligger et andet sted. Ifølge dem skænkes troen enten direkte fra himlen til den, der er udvalgt, når ordet høres (jf. Calvin), eller til den, der åbner sig for ordet (Jf. Arminius). Modsat Luther, for hvem troens tilblivelse og vækst er bundet til Guds virke gennem nådemidlerne.

Det tredje er, at Luther forstår helliggørelsen ud fra begrebet *samtidig retfærdig og synde*. Over for Gud er mennesket helt rent, som om det aldrig havde syndet. Det har brug for at se, hvad det allerede har i Kristus. Det kristne menneske vokser i tro og hellighed. Samtidig erfarer det i anfægtelsens øjeblik syndens stadige iboende magt. Synden er tilgivet, men den er der stadig, og en kristen kommer aldrig til et fuldkomment

stadium, hvor kampen mod det gamle jeg er fortid. Ingen har som Luther (og Paulus) understreget den kristnes splittethed mellem gammel og nyt.¹

Tim Kellers forkyndelse

På baggrund af ovennævnte opridsning kan det være relevant at forholde sig til en af nutidens ikke-lutherske evangelikale stemmer.

Tim Keller er måske den mest aflyttede og indflydelsesrige prædikant fra den engelsktalende verden i dag. En række af hans bøger er oversat til dansk, og en lang række danskere bekender deres afhængighed af og inspiration fra stifteren af én af de mange megakirker i USA.

Tim Keller har brugt mange år på at formidle evangeliet til ukirkelige og postmoderne storby mennesker. Hans målgruppe har mange ligheder med mange af de naboer og arbejdsfæller, som vi danskere lejlighedsvis drøfter trosemner med. Når han er så kendt i Danmark og i Europa, skyldes det ikke blot oversættelser af nogle af hans bøger. Men også, at hans prædikener er gratis tilgængelige på internettet, og at han bevidst har udnyttet de moderne kommunikationsmidler.

Mikkel Vigilius kritiserer Keller

I en artikel i Nyt Livs blad (2-2015, s. 14-33) præsenterer Mikkel Vigilius Kellers evangelisationsstrategi. Hans konklusion er, at Keller i lighed med liberale teologer vil fjerne alt det anstødelige ved evangeliet og tilpasse kristentroen, sådan at den svarer til det postmoderne menneskes spørgsmål og behov.

Derfor nedtoner Tim Keller menneskets syndighed, Jesu stedfortrædende død og Helvede som Guds straf over den vantro. "Alt det anstødelige i Guds ord og i evangeliet fortønes, forties eller fornægtes. Tilbage bliver en kristendom, som samtiden kan acceptere, men som har mistet lysets klarhed og saltets kraft," lyder kritikken (s. 30).

Efter min bedste overbevisning er det en fortegnet gengivelse af Tim Kellers position, hvis man ser på hans formidling som helhed. Det er ret enkelt at undersøge en række hjemmesider og prædikener, hvor Keller har udtalt sig, og konstatere, at Keller har mere at sige om synden, om forsoningen, om frelse og fortabelse end det, der fremgår af hans evangeliserende bøger. Et stykke på vej kan det dog godt ramme hans evangeliserende og apologetiske bøger, som primært er dem, der er oversat til dansk.

Tim Keller gør meget ud af at møde mennesker der, hvor de er, og er mere langsom i sin evangeliserende og apologetiske tilgang end Mikkel Vigilius. I modsætningen til den liberale teologi fornægter han ikke arvesynden, Guds vrede og fortabelsens virkelighed. Men i mødet med det postmoderne menneske begynder han med syndens konsekvenser, før han taler om synden selv, taler om Guds dom som en selvforskyldt virkelighed, før han taler om den som Guds straf, og taler om Jesu stedfortrædende død uden at profilere offertanken i det første møde med ikke-kristne.

Dette gør Tim Keller for mig at se ikke, fordi han vil fortie eller fornægte det. Tværtimod er han – modsat liberale teologer - åben og klar i mælet i sine prædikener og på sin hjemmeside. Men i det evangeliserende møde ønsker han at gå langsomt frem. Dette undskylder efter Mikkel Vigilius' mening ikke Keller: "Når vi

¹ De tre punkter er inspireret af den nu afdøde kirkehistorieprofessor Carl Frederik Wisløff, som i et foredrag på Dansk Bibel-Institut i 1976 fremhævede nævnte punkter. Foredraget kan stadig findes på hjemmesiden www.lysetoglivet.dk: *Hvad er forskellen mellem luthersk og reformert tro?*

skal vurdere en forkynder, skal vi ikke spørge, hvad han er villig til at bekende, hvis han bliver spurgt. Vi skal spørge, hvad han betoner” (s. 19).

Vurdering af Keller fra en luthersk synsvinkel

Alligevel stiller Mikkel Vigilius en række relevante spørgsmål, som vi ikke for hurtig skal blive færdige med. Det overordnede spørgsmål er, om vi skal have samme tydelighed i vores evangeliserende forkyndelse som i vores mere indadrettede læreprædikener. Eller om vi kan gå langsomt frem og møde mennesker, hvor de er, og svare på de spørgsmål og indvendinger, som de har?

For mig at se forsømmer Tim Keller at sondre imellem, hvad der er muligt og tilrådeligt at formidle på skabelsens plan, og hvad der er muligt og tilrådeligt på frelsens plan.

På skabelsens plan er det muligt at møde mennesker, hvor de er, knytte til ved deres gudsforståelse, deres menneskesyn, deres erfaring af synden og betone visse dele af Jesu forsoning. På det plan er det muligt at imødegå en række tankemæssige og følelsesmæssige indvendinger mod den kristne tro, svare på de spørgsmål, som mennesker stiller og skabe en dybere forståelse af Gud og verden og deres sammensatte liv uden for paradiset.

Når det derimod gælder mødet med Gud på frelsens plan, så afslører Gud i lovens møde med mennesket en afgang i menneskes natur, som går dybere end vores erfaring. Evangeliet om Jesu soningsdød afslører Guds gerning og handling, som ikke ligger i forlængelse af menneskets erfaring, men som er anstødeligt, erfarings- og fornuftsstridigt og derfor kun kan tilegnes ved et guddommeligt under.

Jeg er ikke belæst nok til at vide, om Tim Keller har denne sondring som en del af sin teologi. I hans betoning i de apologetiske og evangeliserende bøger har jeg vanskeligt ved at finde det, og det er en del af de spørgsmål og den kritik, jeg vil stille til Tim Kellers position.

Jeg er ikke i tvivl om, at Mikkel Vigilius som en kyndig luthersk teolog sonder mellem skabelse og frelse, men i hans betoning i kritikken af Tim Keller har jeg faktisk svært ved at se denne skelnen. Det er sandt, at vi ikke har forkyndt dybden i det bibelske menneskesyn, hvis ikke vi har forkyndt arvesyndens virkelighed og den skjulte inderside i menneskes natur. Men er det tilladt at gå langsomt frem, sådan at man begynder med de emner, som erfaringsmæssigt vækker genklang i det moderne menneske?

Bibelen bruger en række ord og billeder om Jesu forsoningsdød for os. Nogle af dem har analogier i vores verden og det moderne menneske kan et stykke på vej forstå det. Det inderste lag i Jesu død kan ikke erfares, men udelukkende forkyndes. Igen: Er det tilladt at gå langsomt frem, så vi begynder med de emner, der vækker en erfaringsmæssig genklang i mennesket? Eller sagt på en anden måde: Skal en tale ved et evangeliserende møde have den samme dybde og præcision som en læremæssig forkyndelse for modne kristne?

De tre punkter, som kendetegner forskellen på luthersk og reformert teologi, rammer efter mit skøn også Keller, og det betyder, at en ukritisk tilegnelse af hans position vil føre os væk fra det fundament, som den anfægtede tro kan bygge på.

Kan vi derimod ”oversætte” og inkorporere dele af Kellers anliggender i en luthersk kontekst, kan han blive en god og tiltrængt inspiration for os, der kæmper med at sætte ord på evangeliet over for vores postmoderne nabo.

Vejen frem er forankring og åbenhed

Skal vi undgå at blive som et siv, der svajer frit i vinden (Luk 7,24), må vi gennemarbejde skriftbegrundelsen for Luthers reformatoriske opdagelse på ny. Dette arbejde har jeg ikke gjort i denne artikel, men det er en oplagt opgave for nutidens forkyndere, teologer og blade.

Vi må se, hvor enkel, klar og overbevisende Luthers sondring mellem lov og evangelium er. Vi må endvidere gennemreflektere det i erfaringens lys, sådan at vi i sondringen mellem Guds gerning og vores indsats finder et hvilepunkt i vores samvittighed, som vi kan klynge os til i tvivl og anfægtelse. Det betyder ikke, at vi skal tvinge hinanden ind i et bestemt erfaringsmønster, men at der vil være en genkendelig grunderfaring i mødet med Gud i lov og evangelium.

Når vi har gjort det, og det er det vigtigste, så kan vi frimodigt læse og høre de gode prædikanter i ind- og udland, som kan hjælpe os på troens vej og give os indblik i oversete sider af Guds ord. Vi har også brug for en Billy Graham, en Tim Keller, en John Piper, for Gud har brugt deres nådegaver til at nå tusinder med evangeliet. Det er sundt og gavnligt for at få vores egen position udfordret, og ofte kan mødet med ikke-lutherske få os til at gennemtænke vores tro på en ny måde.

Vi skal ikke bygge grænser med pigtråd uden om vores egen kirkesamfund. Jeg tror heller ikke, at vi skal nedbryde grænserne og lade, som om alle teologiske forskelle ikke er vigtige. Vi skal, som den gamle erfarne Carl Frederik Wisløff sagde, lade grænserne bestå, men have gode åbne grænseporte med livlig trafik, sådan at vi udnytter vores forskellighed og vores nådegaver og bruger de andre kirkesamfund til at minde os selv om emner, vi har forsømt.

Det er i deres rolle som evangelister og apologeter, at jeg selv har fået mest ud af Tim Keller, Billy Graham m.fl. De ønsker, at mennesker skal møde Guds ord og at se en sammenhæng mellem deres egne spørgsmål og kampe og så Bibelens budskab.

Personlig praksis

Jeg troede engang, at jeg i samtale med andre skulle servere alle trosspørgsmål så præcist og udfyldende som muligt. Derfor havde jeg store ambitioner for at få det hele med, også de anstødelige og vanskelige emner i den kristne tro.

I dag er jeg blevet klar over, at jeg skal gå langsomt frem. Derfor taler jeg længe med mennesker om syndens konsekvenser, før jeg taler med dem om syndens iboende magt. Jeg taler om Kristus som den, der åbner himlen, før jeg giver en udførlig indføring i betydningen af Jesu død og opstandelse. Jeg taler om fortabelsen som noget selvforskyldt, før jeg taler om fortabelsen som Guds vredes nærvær.

Jeg prøver på den måde at sondre mellem to planer. Det er muligt at finde en genklang for Guds ord i det moderne menneske og den moderne kultur på *skabelsens* plan. Samtidig tydeliggør jeg, at der er en dybde og et indhold i Guds ord på *frelsens* plan, som kun kan tilegnes mennesker, når Gud åbenbarer det, ved at de hører i tro.

Jeg ved ikke, om nogen på grund af denne evangeliserende fremgangsmåde vil isolere mine evangeliserende og apologetiske bøger og foretage den samme kritiske vurdering af mig som af Tim Keller.

Selv kan jeg godt anfægtes over, om jeg for at komme mine tilhørere i møde undlader den tydelighed, som Jesus, Paulus og de første kristne havde. Dette vil jeg gerne tænke videre over.

Andre vil måske mene, at jeg for stædigt betoner det særligt lutherske som det bibelske. Dette har sammenhæng med mine erfaringer. Når jeg i min omgang med mennesker kommer til det punkt, hvor tvivl og anfægtelse virkelig presser dem, så har jeg ikke andet at henvise til end den lutherske sondring mellem lov og evangelium og det lutherske menneskesyn: samtidig retfærdig og synder. Her vedkender jeg min arv fra den lutherske troskrise. Der var nogen, som gennem tvivl og anfægtelse lærte mig at hvile i evangeliet, og det har givet mig en base, som er mere dyrebar end alt andet i denne verden.

Troens hvilepunkt

Den base hænger sammen med billedet fra den svenske muld, som Bo Giertz bruger i bogen *Stengrunden*. Han fortæller om en mand, der ville rydde sin mark for sten og tager fat. Gennem et kæmpeslid får han fjernet små og store sten, men ploven bliver ved med at skrabe nye sten frem. Da han så begynder at grave i dybden, bliver han klar over, at hele marken hviler på en stengrund.

I sin essens illustrerer det forskellen på det lutherske og det reformerte menneskesyn. Den reformerte tradition har en ukuelig tro på, at mennesket kan ændres og forvandles. Det vil forblive svagt, men det kan helliggøres og forbedres.

Det lutherske syn betoner, at kun overfladen kan ændres. I dybden forbliver vi syndere og må slæbe rundt med syndens legeme, indtil vi dør, og opstår som en ny krop.

Der er en realisme ved det syn. Mit håb er ikke den daglige vækst og forbedring, men hvad Kristus er uden mig og uden for mig. Her er et hvilepunkt for troen, som vi kan leve på og dø på. Alt imens jeg arbejder på, at Kristus skal præge mig mere og mere.